

**शासकीय कर्मचार्यांना विकलांगता रजा
मंजूर करण्यासंबंधातील खुलासा.**

महाराष्ट्र शासन,
वित्त विभाग,
शासन परिपत्रक क्र. अरजा-२४९७/०७/सेवा-१
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- ९ मे, २०००

:- परिपत्रक :-

महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ च्या नियम ७५ व नियम ७६ नुसार राज्य शासकीय कर्मचार्यांना, अनुक्रमे हेतुपुरस्सर केल्या गेलेल्या इजेसंबंधात आणि अपघाती इजेसंबंधात विकलांगता आली तर विकलांगता रजा मंजूर करण्यात येते. दोन्ही नियमांतील, " पदांच्या कर्तव्याचे योग्य पालन करीत असतांना अथवा त्याच्या परिणामी किंवा त्याच्या अधिकृत दर्जाचा परिणाम " या शब्दाचा अर्थ बऱ्याच वेळी केवळ " कर्तव्यावर असतांना " किंवा " कर्तव्य करीत असतांना " याप्रमाणे मर्यादित स्वरूपात विचारात घेऊन, संबंधित नियुक्ती प्राधिकारी विकलांगता रजा मंजूर करीत असल्याचे शासनाच्या निदर्शनास आले आहे. यासंदर्भात शासन खालीलप्रमाणे खुलासा करीत आहे.

महाराष्ट्र नागरी सेवा (रजा) नियम, १९८१ च्या परिशिष्ट एक मधील अ.क्र.१२ (नियम ७५ व नियम ७६) नुसार अपघाती इजेमुळे किंवा हेतुपुरस्सर इजा करण्यात आल्यामुळे विकलांग झालेल्या शासकीय कर्मचार्याला विशेष विकलांगता रजा मंजूर करण्याचे पूर्ण अधिकार संबंधित मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांचे सचिव यांना देण्यात आले आहेत. त्यामुळे नियुक्ती प्राधिकाऱ्यांनी सदरहू नियमानुसार विकलांगता रजा मंजूर केल्यास अशी कार्यवाही अनियमित ठरते.

विकलांगता रजा मंजूरी संदर्भात सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांच्या निदर्शनास आणण्यात येते कि, विकलांगता रजा अनुज्ञेय होण्यासाठी शासकीय कर्मचार्याने धारण केलेल्या पदाची कर्तव्ये आणि पदाची कर्तव्ये पार पाडीत असतांना अपघात झाल्यामुळे किंवा हेतुपुरस्सर इजा करण्यात आल्यामुळे त्याला आलेली विकलांगता या दोन्ही बाबींचा परस्पर व थेट संबंध असणे आवश्यक आहे. म्हणजेच एच-३९७(१५०००+१०-६-००)।

अपघात कर्तव्यावर असलेल्या घडणी आणि तो घडतांना कर्मचाऱ्याने कर्तव्याचे योग्य पालन करीत असणे किंवा विशिष्ट काम पार पाडीत असणे किंवा अपघातामुळे झालेली इजा ही सर्वसामान्य जोखमीपलिकडची असणे अपेक्षित आहे. त्यामुळे विकलांगता उद्भवण्याची परिस्थिती ही संबंधित कर्मचाऱ्याने, प्रत्यक्ष कर्तव्य बजावण्याची कृती करतांना किंवा त्या पदाच्या परिणामी उद्भवलेली असली पाहीजे व या क्रियेमध्ये धोका (risk) असणे अभिप्रेत आहे. विकलांगता रजा ही " विशेष रजा " म्हणून घ्यावयाची असल्याने साहजिकच या ठिकाणी " धोका " म्हणजे सर्वसामान्य व्यक्तीच्या दैनंदिन जीवनात घडणाऱ्या नेहमीच्या अपघातापलीकडील " धोका " असणे अपेक्षित आहे. म्हणूनच विकलांगता रजा मंजूरीसाठी दैनंदिन जीवनात घडणाऱ्या सर्वसाधारण अपघाताची प्रकरणे विचारात घ्यावयाची नाहीत हे तत्व नियमांना अभिप्रेत आहे. तरी मंत्रालयीन विभागांना सूचित करण्यात येते कि, विकलांगता रजा मंजूर करतांना नियमांतील तरतुदींचे योग्य प्रकारे अनुपालन केले जाईल याबाबत कृपया दक्षता घेण्यात यावी. यासंदर्भात नमुन्या दाखल काही उदाहरणे सोबतच्या जोडपत्रात देण्यात आली आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

वसंत चौधरी,
शासनाचे उप सचिव.

शासन परिपत्रक, वित्त विभाग क्रमांक-अरजा-२४९७/०७/सेवा-९,
दिनांक : ९ मे, २००० चे सहपत्र.

जोडपत्र

विकलांगता रजा मंजूरीसंदर्भातील उदाहरणे.

- (१) पोलीस शिपायी, दंगलग्रस्त क्षेत्रात प्रत्यक्ष कार्यरत असतांना, निदर्शकांनी केलेल्या दगडफेकीमध्ये जखमी झाला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय होईल.
- (२) पोलीस शिपायाची दंगलग्रस्त क्षेत्रात नियुक्ती करण्यात आली आहे. नियुक्तीच्या ठिकाणी जाताना/येताना त्याच्या जीपला अपघात होऊन तो जखमी झाला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय होणार नाही.
- (३) शासकीय कर्मचाऱ्याला कामावर जाताना/येताना तसेच कामानिमित्त प्रवास करीत असतांना अपघात झाला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय होणार नाही.
- (४) पोलीस शिपाई, पेट्रोलिंग ड्युटीवर असतांना पाय घसरून पडल्यामुळे/रस्त्यावरून जाताना/अचानक एखाद्या वाहनाने त्याला धडक दिल्यामुळे, जखमी झाला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय नाही.
- (५) पोलीस शिपाई पेट्रोलिंगची ड्युटी बजावत असतांना त्यांच्यावर व्यक्तिगत वैमनस्यातून हल्ला झाला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय नाही.
- (६) कार्यालयीन कामासंदर्भातील सूड म्हणून शासकीय कर्मचाऱ्यावर हल्ला करण्यात आला- विकलांगता रजा अनुज्ञेय होईल.

महालेखापाल-1 (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र, मुंबई
 महालेखापाल-2 (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र, नागपूर,
 महालेखापाल-1 (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र, मुंबई,
 महालेखापाल-2 (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र, नागपूर,
 अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई (520 प्रती),
 निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
 राज्यपालांचे सचिव,
 मुख्य गंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
 उप मुख्य गंत्र्यांचे सचिव,
 सर्व गंत्री व राज्यगंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,
 गंत्रालयीन सर्व विभाग,
 सर्व विभागीय आयुक्त,
 गंत्रालयाच्या सर्व विभागांखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
 * प्रबंधक, उच्च न्यायालय (मूळ शाखा), मुंबई,
 * प्रबंधक उच्च न्यायालय (अपील शाखा), मुंबई,
 * सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
 * सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
 * प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
 * राह संचालक, ओल इंडिया इन्स्टिट्यूट ऑफ लोकल सेल्फ
 गव्हर्नमेंट, मुंबई,
 उच्च व तंत्र शिक्षण आणि सेवायोजन विभाग, गंत्रालय,
 मुंबई (20 प्रती),
 शालेय शिक्षण विभाग, गंत्रालय, मुंबई (20 प्रती),
 ग्राहविकास व जलसंधारण विभाग, गंत्रालय, मुंबई (20 प्रती),
 नगरविकास विभाग, गूडी-10, गंत्रालय, मुंबई (20 प्रती),
 कृषि व पदुग विभाग, गंत्रालय, मुंबई (20 प्रती),
 सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग (20 प्रती),
 आदिवासी विकास विभाग (20 प्रती),
 महिला व बालकल्याण विभाग (10 प्रती),
 सिनियर रिसर्च ऑफिसर, पे-रिसर्च युनिट, भारत सरकार, वित्त
 गंत्रालय(व्यय विभाग), खोती क्र. 261, नार्थ ब्लॉक, नवी दिल्ली,
 संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई,
 उप संचालक, लेखा व कोषागारे, पुणे/नागपूर/औरंगाबाद/अमरावती/
 नाशिक/कोकण विभाग, कोकण, भवन, नवी मुंबई,
 मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी हिशेब, नवी मुंबई,
 उप मुख्य लेखा परीक्षक, स्थानिक निधी हिशेब, मुंबई/पुणे/
 नागपूर/औरंगाबाद/नाशिक/अमरावती,
 जिल्हा लेखा परीक्षा अधिकारी, स्थानिक निधी हिशेब, महात्मा
 फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी, जिल्हा अहमदनगर,
 जिल्हा लेखा परीक्षा अधिकारी, स्थानिक निधी हिशेब, कोकण
 कृषि विद्यापीठ, दापोली, जिल्हा रत्नागिरी,
 जनसंपर्क अधिकारी, गंत्रालय, मुंबई,
 सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
 सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी,
 शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (25 प्रती),
 उच्च शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (25 प्रती),

कला संचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई (40 प्रती),
 संचालक, तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई (100 प्रती),
 संचालक, तांत्रिक प्रशिक्षण, ब्यारा - तंत्र शिक्षण संचालक,
 मुंबई (250 प्रती),
 सर्व विभागीय शिक्षण उप संचालक (प्रत्येकी 10 प्रती),
 सर्व विभागीय तंत्र शिक्षण उप संचालक (प्रत्येकी 10 प्रती),
 सर्व जिल्हा परिषदांचे शिक्षण अधिकारी,
 आयुक्त, महानगरपालिका, नागपूर,
 प्रशासकीय अधिकारी, पश्चिम महाराष्ट्रातील नगरपालिका शिक्षण मंडळे
 (पुणे/कोल्हापूर/सोलापूर या महानगरपालिकांची शिक्षण मंडळे यांसह
 मुख्य अधिकारी, सर्व नगरपालिका,
 कार्यकारी अधिकारी वॉण्टोन्ट ब्रीड, खडकी/देहू रोड/देवळाली/
 अहमदनगर,
 सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
 सर्व उप कोषागार अधिकारी,
 संचालक, आदिवासी कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक (10 प्रती),
 संचालक, सगाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे (10 प्रती),
 संचालक, आदिवासी संशोधन व शिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
 आदिवासी विकास आयुक्त, नाशिक,
 सर्व विभागीय समाजकल्याण अधिकारी,
 अपर आयुक्त, आदिवासी उपयोजना नाशिक/नागपूर,
 सर्व सगाजकल्याण अधिकारी वर्ग-1,
 सर्व आदिवासी कल्याण अधिकारी,
 सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प,
 कुलसचिव, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी, जिल्हा अहमदनगर,
 कुलसचिव, मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी,
 कुलसचिव, पंजाबराय कृषि विद्यापीठ, अकोला,
 कुलसचिव, कोकण कृषि विद्यापीठ, दापोली, जिल्हा रत्नागिरी,
 कुलसचिव, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई,
 कुलसचिव, पुणे विद्यापीठ, पुणे,
 कुलसचिव, नागपूर विद्यापीठ, नागपूर,
 कुलसचिव, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद,
 कुलसचिव, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर,
 कुलसचिव, अमरावती विद्यापीठ, अमरावती,
 कुलसचिव, श्रीमती गांधीबाई सामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ, मुंबई,
 अधीक्षक, वेतन पथक, सर्व जिल्हा,
 शिक्षण निरीक्षक, बृहन्मुंबई (उत्तर, दक्षिण व पश्चिम विभाग),
 सर्व कन्याशाळा निरीक्षिका,
 सर्व जिल्ह्यांचे चरिष्ठ लेखा परीक्षक (शिक्षण विभाग),
 शिक्षण अधिकारी, बृहन्मुंबई महानगरपालिका,
 संचालक, नगरपालिका प्रशासन, मुंबई,
 सर्व प्रादेशिक संचालक, नगरपालिका प्रशासन,
 वित्त विभागातील सर्व कार्यालये,
 निवड गस्ती, वित्त विभाग, भेवा-9.